

Examen HAVO

2017

tijdvak 2
maandag 19 juni
13.30 - 16.30 uur

Nederlands

Dit examen bestaat uit 36 vragen.

Voor dit examen zijn maximaal 61 punten te behalen.

Voor elk vraagnummer staat hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Beantwoord de vragen in correct Nederlands.

Geef niet meer antwoorden (zinnen, redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd. Als er bijvoorbeeld één zin wordt gevraagd en je antwoordt met meer dan één zin, wordt alleen de eerste zin in de beoordeling meegeteld.

Typically Nederlands

(1) Nederland is dan toch nog een gidsland geworden. Niet omdat we nu in zo'n moreel voorbeeldige natie leven, maar omdat onze bestuurlijke elite zich zo massaal aan het Engels heeft overgegeven. In geen ander niet-Angelsaksisch land wordt in collegezalen en bestuurskamers zo gretig Engels gesproken. Of beter gezegd: nergens anders hecht men zo aan de internationale vliegveldvariant met een sterk vereenvoudigde woordenschat die *Globish* wordt genoemd.

(2) Naar het voorbeeld van de technische universiteiten hier te lande kondigde zowel de Vrije Universiteit als de Universiteit Tilburg, pardon, Tilburg University aan dat vanaf 2018 hun voertaal Engels zal zijn. De Tilburgse collegevoorzitter Victor van der Chijs beargumenteerde, vooralsnog in het Nederlands: 'Over een aantal jaar zullen tien miljoen studenten de grenzen oversteken om te studeren. Als universiteit moeten we mee in deze beweging.' Onduidelijk was waarop hij zich hier baseerde.

(3) Nog in 2011 riep de Onderwijsraad in een rapport op tot een 'weloverwogen' gebruik van het Engels in het hoger onderwijs. Universiteitsmanagers willen sneller vooruit. Door het ontbreken van duidelijke regels en de sterke Nederlandse traditie van onderwijsvrijheid is heel veel mogelijk. Bovendien heeft de politiek vaak andere prioriteiten. Als politici zich al bemoeien met het hoger onderwijs, dan is dat bijvoorbeeld met de protesten aan de Universiteit van

Amsterdam tegen het rendementsdenken. Toen Marianne Thieme van de Partij voor de Dieren de betogers in het Maagdenhuis haar steun toezegde, deed ze dat met een betoog in het Engels.

(4) De consensus in Nederland luidt dat meer Engels nooit kwaad kan. Socioloog Dick Pels somde in *Een zwak voor Nederland* (2005) de voordelen van verregaande verengelsing op. Beheers je de Engelse taal perfect, dan heb je direct toegang tot allerlei vormen van kennis. Je hebt ook opeens een enorme afzetmarkt voor je eigen ideeën. Voor wie dat argument te marktconform klinkt, voegde Pels nog een progressieve redenering toe. Verengelsing zou ook de emancipatie dienen, want alleen door het Engels tot in de puntjes te beheersen kan het taalimperialisme van de Amerikanen, die hun taal met zoveel meer gemak spreken en schrijven, worden gekeerd.

(5) Dick Pels maakte duidelijk dat hij voor tweetaligheid pleitte, niet voor de afschaffing van het Nederlands, alhoewel hij meteen toegaf dat het Nederlands in de loop van de jaren onherroepelijk zou 'vervallen tot een status als streektaal'. Vasthouden aan het Nederlands noemde hij 'krampachtig' en 'een recept voor provincialisme en gettovorming'.

(6) Het is een interessante paradox. Terwijl het Engels in het hoger onderwijs de norm is, moeten migranten in Nederland onder druk van pittige sancties Nederlands leren. Dick Pels maakte in dit verband een mooie

85 denkbeweging: hij stelde geen
paradox maar een parallel vast. Waar
het sommige allochtone werkzoe-
kenden door gebrekkige kennis van
90 te krijgen, mislukken Nederlandse
academici in het buitenland door hun
krukkige Engels. Aanpassen is in
beide gevallen het devies.

(7) Maar het blijft toch wel gek dat we
95 buitenlandse studenten de moeite
besparen om Nederlands te leren. De
taal die veelal laagopgeleide
migranten maar moeten zien te
spreken, wordt voor hogeropgeleide
100 buitenlanders te moeilijk geacht.
Bovendien gaat de taaldwang aan de
universiteit inmiddels een stuk
verder. Voor Nederlandse academici
houdt aanpassing in dat ze geacht
105 worden Engels te spreken in een met
Nederlands belastinggeld gebouwde
collegezaal gevuld met overwegend
Nederlandse studenten.

(8) In het verleden is gewaarschuwd
110 voor onze gezamenlijke bekering tot
het Engels. Vooraanstaande
academici als Douwe Draaisma en –
in Vlaanderen – Gita Deneckere
hebben in essays hun bezwaren
115 opgetekend. Draaisma bijvoorbeeld
vrees dat ook het voortgezet onder-
wijs Engelstalig zal worden om zo
beter aan te sluiten op de Neder-
landse universiteiten. Vorig jaar
120 schreef classicus en dichter Piet
Gerbrandy het *Manifest tot behoud
van het Nederlands*. Hij legde uit dat
vooral de kwaliteit van de geestes-
wetenschappen¹⁾ te lijden zal hebben
125 onder de opgelegde omschakeling.
Daar is de taal namelijk zowel
onderzoeksobject als onderzoeks-
instrument. Je moet over een
voortreffelijke taalbeheersing
130 beschikken om een cultuur, een
literatuur, een verleden – die

evengoed talig zijn – kritisch te
kunnen duiden. Verplicht je Neder-
landse docenten te spreken in een
135 aangeleerde vorm van het Engels,
dan ontnem je ze het vermogen tot
scherp denken en bevlogen doceren.
(9) Voorstanders van het gebruik van
Engels in onderzoek en onderwijs –
140 die je ook onder geestesweten-
schappers vindt – brengen daartegen
in dat je voor hetzelfde geld
voortreffelijk Engels kunt leren.
Taalwetenschapper Marc van
145 Oostendorp riep in een internet-
column al op tot het behoud van het
Engels aan de universiteit. Dat deed
hij overigens wel in soepel lopend
Nederlands. Hiermee komen we bij
150 de tweede fascinerende paradox in
deze kwestie. Gaat het over de zin
en onzin van verengelsing, dan vindt
de discussie steevast in het
Nederlands plaats.

(10) Precies dat legt de moeilijkheid,
zo niet onmogelijkheid van het debat
bloot. Nederlanders kunnen wel
beweren dat ze praktisch tweetalig
zijn en zich perfect in het Engels
160 kunnen uitdrukken, maar hoe
controleer je of die uitspraak steek
houdt? Daarvoor zou je het Engels
op het niveau van een moeder-
taalspreker moeten beheersen.
165 Misschien dat zoiets een volgende
generatie lukt. Vooralsnog wil ik
herinneren aan de klacht van de
Britse auteur Simon Kuper over al die
lezingen in het *Globish* die hij op
170 symposia te horen kreeg. Niet eens
dat het allemaal onverstaanbaar
slecht was, maar wel zouteloos,
inwisselbaar en oersaai.

(11) Matig Engels: het zijn altijd de
175 anderen die het spreken. Maar liefst
83 procent van de Nederlanders, zo
wees een steekproef uit, meent beter
Engels te spreken dan gemiddeld.

Het maakt natuurlijk verschil of je in
180 je moedertaal of een vreemde taal
lesgeeft. Bij Engelstalig onderwijs
geven zelfs ervaren Nederlandse
docenten veel summierder uitleg,
wees onderzoek van Diana Vinke uit.
185 Daarnaast spreken ze zo'n twintig
procent langzamer dan normaal.
Voor bepaalde tentamens neemt het
aantal cursisten dat zakt, toe. In het
Engels denken Nederlandse studen-
190 ten minder goed dan in hun moeder-
taal, heeft filosoof Ger Groot in
Trouw gezegd. Groot stelde ook vast
dat veel nuances verloren gaan als in
werkgroepen in rudimentair Engels
195 wordt gediscussieerd en dat we zo
de buitenlandse studenten bij
voorbaat de Nederlandse denktraditie
ontzeggen.
(12) Twee jonge Nederlandse
200 filosofen reageerden op hun
wijsgerige blog *Bij nader inzien*. Heel
die verengelsing, ze haalden er hun
schouders over op. Zij hadden hun
opleiding grotendeels in het Engels
205 genoten, hun proefschrift in die taal
geschreven en spraken op congres-
sen en bijeenkomsten – ook in
Nederland – zonder enig voorbehoud
Engels. Sterker nog: schrijven in het
210 Engels ging hun veel makkelijker af
dan schrijven in het Nederlands. Je
zou kunnen zeggen, met Dick Pels,
dat de emancipatie was voltooid,
maar hierbij vallen wel kantteke-
215 ningen te plaatsen. Zo'n uitspraak
zegt immers toch ook iets over de
mate waarin je je moedertaal nog
meester bent. Ook kun je je afvragen
of dat Engels niet veel beter klinkt
220 doordat gemeenplaatsen en krukkige
formuleringen veel minder opvallen.
(13) Vanuit individueel standpunt valt
een voorkeur voor het Engels te
begrijpen, maar de gemeenschap is
225 de dupe van al dat Engels, want

wetenschappelijke kennis, afgezien
van de zuivere wiskunde, heeft
betrekking op een specifiek maat-
schappelijke context. Wetenschap-
230 pers onderzoeken hoe een gemeen-
schap functioneert en geven die zo
mede vorm. Neem Nederlandse
academici als Ewald Engelen of
Trudy Dehue. Zij publiceren
235 Nederlandstalige essays en boeken
over hun vakgebied en bieden
daarmee lezers, onder wie weer
journalisten en parlementsleden,
argumenten voor het democratische
240 debat. Zonder hen zouden we over-
geleverd zijn aan wat de voorlichters
van banken en de farmaceutische
industrie ons verkopen als de
waarheid, vaak onder het mom dat
245 het 'goed voor Nederland' is. Een
blog in het Nederlands bijhouden of
af en toe een opiniestukje publiceren
is niet genoeg. Je moet grondig
onderzoek doen en het publiek voor
250 je inzichten weten te winnen, terwijl
de tegenstander een miljardenbudget
heeft en niets liever wil dan jou het
zwijgen opleggen. Multinationals zijn
gebaat bij artikelen in Engelstalige
255 academische tijdschriften die geen
hond leest.
(14) Provincialisme of wereldwijsheid
– daar gaat het hier immers om.
Wereldser is wie Engels spreekt,
260 wordt vaak gedacht. Maar hoe
zelfverzekerd is het om bij het
geringste accent van een gespreks-
partner over te schakelen op het
Engels? Wijst dat niet op de provin-
265 ciale angst als achterlijk te worden
beschouwd? En ben je provinciaal
als je liever wilt spreken en schrijven
in de taal die je beheerst? Het
verdient een vermelding in de
270 *Encyclopedie van de Domheid* dat de
lerarenopleiding Nederlands bij ons
voor een deel in het Engels onder-

wezen wordt! Typisch Nederlands,
dat is de neiging om als het even kan
275 over te schakelen op een andere taal
– het Engels dus.

(15) Maar waar maak je je toch druk
om kerel, zou je kunnen zeggen. Als
schrijver is het toch een machtig
280 experiment om in het Engels te
publiceren? Ja, dat is zeker een

goede oefening, al was het maar om
je eigen beperkingen tegen te
komen; daar is nooit iemand slechter
285 van geworden. En misschien dat ik
daar dan het meest beducht voor
ben: de bullshit die ons te wachten
staat als we in het Engels denken te
gaan denken.

naar: Daniël Rovers

uit: Trouw, 18 april 2015

Daniël Rovers is schrijver en vertaler.

noot 1 geesteswetenschappen: de wetenschappen die zich bezighouden met talen,
geschiedenis, filosofie, muziek, cultuur, kunstgeschiedenis en theologie

Tekst 1 Typically Nederlands

In alinea 1 wordt gesteld dat 'onze bestuurlijke elite zich zo massaal aan het Engels heeft overgegeven' (regels 4-6).

- 2p 1 Met welke twee argumenten op basis van voorbeelden wordt dit onderbouwd in de alinea's 2 en 3?
Geef antwoord in een of meer volledige zinnen en gebruik voor je antwoord niet meer dan 30 woorden.

Tekst 1 kan worden onderverdeeld in vijf achtereenvolgende delen die van de volgende kopjes kunnen worden voorzien:

deel 1: Overgave aan het Engels

deel 2: Voordelen van de verengelsing

deel 3: Tegenstrijdige situatie bij het aanleren van een vreemde taal?

deel 4: Meninge n over de wens tot en de haalbaarheid van verengelsing

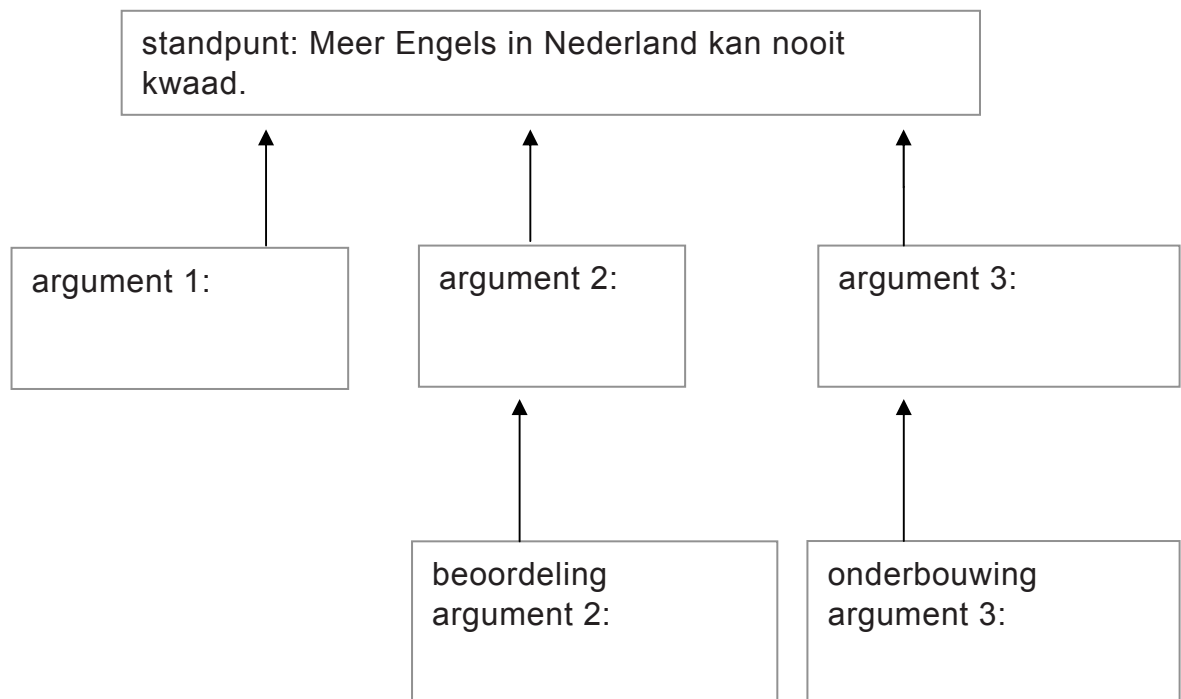
deel 5: Maatschappelijke gevolgen van de verengelsing

- 1p 2 Bij welke alinea begint deel 3?

- 1p 3 Bij welke alinea begint deel 5?

'De consensus in Nederland luidt dat meer Engels nooit kwaad kan.'
(regels 49-50)

- 5p 4 Neem het onderstaande argumentatieschema over en vul het aan op grond van de informatie in alinea 4.
Geef antwoord in een of meer volledige zinnen en gebruik voor je antwoord niet meer dan 60 woorden.

'Het is een interessante paradox.' (regel 79)

De auteur noemt de geschetste situatie een paradox, maar de vraag kan gesteld worden of er echt sprake is van een paradox.

2p **5** Leg uit waarom de situatie **geen** paradox zou zijn.

Vul hiertoe de volgende zin aan:

Het lijkt geen paradox maar een echte tegenstelling, want ...

Vul de zin aan in correct Nederlands en gebruik voor je antwoord niet meer dan 30 woorden.

'Dick Pels maakte in dit verband een mooie denkbeweging: hij stelde geen paradox maar een parallel vast.' (regels 83-86)

2p **6** Welke twee overeenkomsten ziet Dick Pels in deze parallelle situatie?

Geef antwoord in een of meer volledige zinnen en gebruik voor je antwoord niet meer dan 30 woorden.

In alinea 8 worden bezwaren geuit van deskundigen tegen het gebruik van het Engels in het hoger onderwijs.

2p **7** Welke twee bezwaren zijn dat?

Citeer de twee zinnen waarin die bezwaren staan.

In alinea 11 worden verklaringen gegeven waarom het gebruik van Engels een negatief effect zou hebben op het Nederlandse onderwijs.

4p **8** Noem vier van die verklaringen.

Geef antwoord in een of meer volledige zinnen en gebruik voor je antwoord niet meer dan 60 woorden.

1p **9** Welke van de onderstaande uitspraken over het verband tussen alinea 11 en 12 is juist?

In alinea 11 worden bezwaren geformuleerd tegen het gebruik van het Engels in onder meer het onderwijs en in alinea 12

- A** nuanceert de auteur die bezwaren met enkele voordelen van het gebruik van het Engels die hij vervolgens in twijfel trekt.
- B** vult de auteur die bezwaren aan met andere nadelen van het gebruik van het Engels die hij vervolgens nuanceert.
- C** weerlegt de auteur die bezwaren met praktijkvoorbeelden van het gebruik van het Engels die hij vervolgens nuanceert.
- D** zet de auteur die bezwaren af tegen positieve ervaringen met het gebruik van het Engels die hij vervolgens in twijfel trekt.

'Ook kun je je afvragen of dat Engels niet veel beter klinkt doordat gemeenplaatsen en krukkige formuleringen veel minder opvallen.'
(regels 218-221)

1p 10 Welke van de onderstaande omschrijvingen legt het best uit wat met deze uitspraak wordt bedoeld?

Ons Engels

- A is niet zo goed als we denken, want we overschatten ons niveau doordat we ervan uitgaan dat we bijna geen fouten maken en niet veel algemeenheden gebruiken.
- B is wellicht minder goed dan we denken, want we merken het simpelweg niet zo snel als iemand in het Engels onhandig formuleert en clichés gebruikt.
- C klinkt misschien beter dan ons Nederlands, omdat het Engels van zichzelf nu eenmaal minder kromme en afgezaagde formuleringen bevat.
- D klinkt naar verhouding misschien best goed, omdat we in het Engels minder standaardformuleringen gebruiken en knullige formuleringen vermijden.

'Wereldser is wie Engels spreekt, wordt vaak gedacht.' (regel 259-260)
In alinea 14 geeft de auteur zijn oordeel over de Nederlanders die Engels spreken.

1p 11 Welke van de onderstaande uitspraken geeft dat oordeel het best weer?
Mensen die Engels spreken,

- A doen dat omdat zij zich zo aanpassen aan de wereld om hen heen.
- B komen terecht zelfverzekerder over.
- C zijn onzeker over hun eigen kwaliteiten.
- D zijn ten onrechte bang om als provinciaal te worden gezien.

1p 12 Welke van onderstaande omschrijvingen typeert het best het tekstdoel van tekst 1?

Tekst 1 heeft vooral tot doel om de lezer

- A ervan te overtuigen dat Nederlands als voertaal in bestuurs- en collegezalen te verkiezen is boven het Engels.
- B te laten beseffen dat nergens ter wereld de bestuurs- en onderwijselite meer Engels spreekt dan in Nederland.
- C te laten nadenken over de voor- en nadelen van het spreken van Engels in Nederland.
- D uit te leggen dat verschillende paradoxen een rol spelen in de discussie over het spreken van Engels in Nederland.

- 1p 13 Door welke van onderstaande omschrijvingen wordt de toon van tekst 1 tegenover de behandelde ontwikkeling het best getypeerd?
- A afstandelijk
 - B kritisch
 - C rebels
 - D somber

- 2p 14 Welke van de onderstaande uitspraken geeft de hoofdgedachte van tekst 1 het best weer?
- A De Nederlandse samenleving is gebaat bij een goede taalvaardigheid van zowel de Nederlandse academici als de allochtone werkzoekenden.
 - B De Nederlandse samenleving is overgeleverd aan de multinationals wanneer het Engels de voertaal wordt in wetenschap en bestuur.
 - C Het is schadelijk voor de Nederlandse samenleving wanneer het Engels de voertaal wordt in de wetenschap en het bestuur.
 - D Het is typisch voor de Nederlandse samenleving dat we zo onzeker zijn over onszelf dat we het Engels zo belangrijk vinden.

‘Typisch Nederlands, dat is de neiging om als het even kan over te schakelen op een andere taal – het Engels dus.’ (regels 273-276)
In deze regels wordt rechtstreeks verwezen naar de titel van tekst 1, ‘Typically Nederlands’.

Hieronder staan vier uitspraken over de titel van de tekst.

- 1p 15 Welke twee uitspraken drukken het best uit wat de relatie is tussen de titel en de strekking van de tekst?
- Noteer de nummers.
- De titel is half Engels en half Nederlands en toont aan dat er, onder meer in ons hoger onderwijs,
- 1 een sterke neiging bestaat om het Nederlands door het Engels te vervangen, ook als er helemaal geen noodzaak voor is.
 - 2 in het algemeen een voorkeur voor het Engels bestaat omdat die taal veel mooier wordt gevonden dan het Nederlands.
 - 3 steeds meer gebruikgemaakt wordt van het Engels als voertaal, maar dat dat vaak wel krom en incorrect Engels is.
 - 4 steeds vaker overgeschakeld wordt op het Engels als voertaal, uit een toenemende ontevredenheid met het Nederlands.

De wilskrachtige is een gewoontedier

(1) Wat eet je liever: een appel of een chocoladereep? Worteltjes of patat? De appel en de worteltjes zijn natuurlijk de gezondste keuze:
5 caloriearm, vol vezels en vitamines. Zoete troep en vette hap zijn nergens goed voor, maar wél lekker. Dus wat kies je? Utrechtse psychologen legden hun proefpersonen onlangs
10 keuzes als deze voor. Dat ging per computer: links op het scherm verscheen de chocoladereep, rechts de appel. Zodra een proefpersoon zijn favoriet had aangeklikt,
15 verscheen het volgende paar in beeld. Zo moest hij een hele trits afwerken, telkens kiezend tussen 'goed op de lange termijn' en 'kortstondig genot'. En wat bleek?
20 (2) Mensen die van nature wilskrachtig zijn – die 's ochtends

gemakkelijk hun bed uitkomen, gedisciplineerd sporten en goed geheimen kunnen bewaren – kiezen
25 vaker voor de appel en de worteltjes dan de minder wilskrachtigen, de uitslapers en de flapuits. Ze kiezen niet alleen vaker, maar ook sneller voor het verstandige alternatief, zo
30 blijkt uit een analyse van hun computermuisbewegingen. Ze twijfelen minder, voeren slechts een korte of helemaal geen innerlijke strijd.
35 (3) Dit nieuwe onderzoek sluit aan bij eerdere bevindingen van het *Selfregulation Lab*, zoals een groep psychologen aan de Universiteit Utrecht zichzelf noemt. Sinds 2002
40 bestuderen zij de wilskracht: het vermogen om impulsen te onderdrukken met het oog op een grotere

beloning in de toekomst. Wie slank wil blijven, bezwijkt niet voor patat, wie naast zijn werk ook een studie wil doen, gaat niet (te vaak) de kroeg in. Naast intelligentie is zelfcontrole een belangrijke sleutel tot zowel persoonlijk als maatschappelijk succes.

(4) Onder leiding van hoogleraar gezondheidspsychologie Denise de Ridder deed deze groep enkele jaren geleden al een interessante ontdekking: het kost wilskrachtige mensen vaak heel weinig moeite verleidingen het hoofd te bieden. Ze zijn geen mentale krachtpatsers die hun verlangens naar junkfood, alcohol en overspelige seks steeds met geweld weten te onderdrukken: ze vóelen die verlangens eenvoudigweg niet of veel minder dan hun zwakkere broeders en zusters. Innerlijke conflicten weten ze te omzeilen met routines.

(5) Daar hebben wilskrachtige mensen er namelijk relatief veel van, blijkt uit studies van het Utrechtse team. Ze hebben meer gezonde en minder ongezonde gewoontes dan de patateters en de kroegtijgers. Voor het ontbijt nemen ze yoghurt met muesli, rond koffietijd op kantoor een appel en geen gevulde koek. Dankzij de automatische piloot hoeven ze hun zelfbeheersing niet in stelling te brengen, zegt De Ridder. Hun tankje wilskracht blijft gevuld voor noodgevallen.

(6) Uit onderzoek blijkt dat dit tankje bij iedereen leeg kan raken. Vergelijk wilskracht met een spier: als je die flink belast, wordt hij moe. Ook goedgetrainde bodybuilders zijn weleens uitgeput, en moeten dan rusten om weer op krachten te komen.

(7) Het beeld van de spier is van Roy Baumeister, hoogleraar sociale

psychologie aan de Universiteit van Florida en bijzonder hoogleraar aan de Vrije Universiteit in Amsterdam. Hij is ook de uitvinder van de term 'egodepletie': een verminderd vermogen om je gedrag en gevoelens te controleren. Bij egodepletie ben je (tijdelijk) door je voorraad wilskracht heen en voel je intensere verlangens naar verboden vruchten.

(8) In zijn boek *Wilskracht. De herontdekking van de grootste kracht van de mens* (2012) beschrijft Baumeister (samen met wetenschapsjournalist John Tierney) hoe hij de egodepletie wist vast te stellen. Dat begon met het radijsexperiment: hij liet studenten eerst vasten, zodat ze flink honger hadden. Vervolgens nodigde hij ze uit in zijn psychologisch laboratorium, waar de geuring van versgebakken chocoladekoekjes. Op tafel stonden drie schalen: één met de nog warme koekjes, één met chocolaatjes en één met radijsjes. Sommige studenten mochten aanvallen op de zoetigheden, anderen werd gevraagd zich tot de radijsjes te beperken.

(9) Psychologisch onderzoek is soms licht sadistisch, merkt Baumeister zelf op: hij liet de studenten met de radijsopdracht een tijdje alleen in het laboratorium en keek vervolgens door een verborgen raampje hoe zij reageerden op de koekjes. Ze bleken allemaal bikkels: weliswaar keken ze hunkerend naar de koekjes, ze paktten er soms eentje en roken eraan, maar niemand nam er een hap van.

(10) Maar nu komt het: daarna moesten alle studenten in een andere ruimte meetkundeopgaven maken die onoplosbaar waren. Zelf dachten ze dat het om een intelligentietest ging. De studenten die hun maag met koekjes en chocola

hadden gevuld, werkten zo'n twintig
minuten aan de opdrachten, net als
een controlegroep van hongerige
140 studenten die helemaal niets te eten
hadden gehad. 'De zwaarbeproefde
rijseters gaven het echter al na
acht minuten op – voor een labora-
toriumexperiment een enorm
145 verschil', schrijft Baumeister. 'Ze
hadden weerstand weten te bieden
aan de verleidelijke koekjes en
chocolade, maar hadden door die
inspanning minder energie over voor
150 de meetkundeopgaven.'

(11) Uit dit en ander onderzoek
leidden Baumeister en collega-
psychologen verschillende adviezen
af voor wie zijn wilskracht wil verster-
155 ken, zoals: kies één doel tegelijk. Met
een lege maag versgebakken koek-
jes weerstaan is nog wel te doen,
maar daarna ook nog eens je her-
sens langdurig laten kraken, nee. Tip
160 twee is het trainen van je wilskracht,
want dat kán, zoals je ook een spier
kunt opbouwen. Je kunt bijvoorbeeld
elke dag een op zichzelf vervelend
taakje doen: al je uitgaven bijhouden
165 in een kasboek, tandenpoetsen met
links als je rechtshandig bent, twee
weken lang rechtop zitten. Ze vormen
allemaal een goede aanloop naar
een grotere uitdaging, aldus
170 Baumeister, 'zoals stoppen met
roken of je houden aan een budget.'

(12) Hieraan voegt Denise de Ridder,
die in Utrecht de routine ontdekte als
geheim wapen van de wilskrachtige
175 mens, nog een advies toe. 'Het lijkt
er inderdaad op dat je wilskracht kunt

trainen door dagelijks kleine, verve-
lende taakjes te doen. Maar ik denk
dat het effectiever is routines op te
180 bouwen waardoor je die wilskracht
niet hoeft aan te spreken.' Ook al
omdat de positieve effecten van
wilskrachttoefeningen vaak maar kort
duren; na verloop van tijd kan de
185 zelfbeheersing weer verslappen.
Daarom pleit De Ridder voor een
nieuwe gewoonte: 'Neem elke keer
als je zin hebt in een glas wijn, een
glas van je favoriete vruchtensap. Je
190 kunt de alcohol beter vervangen dan
je verlangen ernaar onderdrukken,
want dan blijf je denken: oei, lekker,
glaasje wijn.'

(13) Het is een uitdaging voor de
195 losbandigen, de hunkeraars en de
onmatigen: gewoontedier worden.
Leven volgens nieuwe, gezonde
patronen, waardoor ze vanzelf aan
minder verleidingen ten prooi vallen.
200 Dat kost in de regel drie tot negen
maanden, laat onderzoek zien. Het
omgekeerde, oude gewoonten
afleren, is lastiger, zegt De Ridder:
'Daarvan weten we niet goed hoe
205 lang het duurt.'

(14) In het Utrechtse *Selfregulation
Lab* gaat het onderzoek naar de
routine door. De nieuwe vraag luidt:
kost het mensen met veel wilskracht
210 ook minder moeite om gezonde
gewoontes te ontwikkelen? Of
hebben ze juist meer wilskracht
omdat ze er dankzij hun routineuze
leefstijl minder aanspraak op maken?
215 De Ridder is benieuwd: kip of ei?

naar: Iris Pronk
uit: Trouw, 4 juli 2015

Iris Pronk is journalist en redacteur.

Tekst 2 De wilskrachtige is een gewoontedier

- 1p 16 Op welke manier wordt in de eerste alinea de aandacht van de lezer getrokken?
Dat gebeurt door een
- A aansprekend voorbeeld te noemen.
 - B korte samenvatting van de inhoud te geven.
 - C spannende anekdote te vertellen.
 - D verrassende stelling te poneren.

Tekst 2 kan worden onderverdeeld in vijf achtereenvolgende delen die van de volgende kopjes kunnen worden voorzien:

deel 1: Keuzes

deel 2: Wat is wilskracht?

deel 3: Is wilskracht onuitputtelijk?

deel 4: Hoe word je wilskrachtiger?

deel 5: Verder onderzoek

- 1p 17 Bij welke alinea begint deel 3?
1p 18 Bij welke alinea begint deel 4?

In de alinea's 1 tot en met 4 is sprake van een recent Utrechts onderzoek en een al wat ouder Utrechts onderzoek.

- 2p 19 Welke nieuwe inzichten over wilskrachtige mensen gaf dit recente Utrechtse onderzoek?
Geef antwoord in een of meer volledige zinnen en gebruik voor je antwoord niet meer dan 20 woorden.
Geef geen citaat.

In de alinea's 3 tot en met 5 wordt gesproken over onderzoek onder leiding van hoogleraar gezondheidspsychologie Denise de Ridder.

- 1p 20 Welke van de onderstaande omschrijvingen geeft de beste samenvatting weer van de resultaten van dat onderzoek?
Wilskrachtige mensen
- A hebben zo veel vaste, gezonde gewoontes dat ze de lokroep van ongezonde verleidingen minder horen en daardoor hun wilskracht nauwelijks hoeven aan te spreken.
 - B onderdrukken hun verlangens naar ongezonde verleidingen door snel over te stappen op een automatische piloot die hen ervoor behoedt toe te geven aan die verleidingen.
 - C voelen wel degelijk een bepaalde honger naar junkfood en alcohol, maar door een beroep te doen op hun voorraad wilskracht weten ze die drang om te zetten in gezonde gewoontes.
 - D zijn vatbaarder voor verlangens dan mensen die bepaalde routines opgebouwd hebben omdat die laatste groep meer succeservaringen heeft geboekt op het gebied van zelfcontrole.

- In alinea 7 van tekst 2 valt de term 'egodepletie'.
- 1p 21 Welk van de onderstaande omschrijvingen geeft het best weer wat egodepletie te maken heeft met wilskracht?
- A Als je wilskracht niet voldoende gebruikt, krijg je een tekort aan egodepletie.
 - B Als je je voorraad wilskracht hebt opgebruikt, kun je spreken van egodepletie.
 - C Als je je wilskracht op de proef stelt, voorkom je een toestand van egodepletie.
 - D Als je wilskracht regelmatig traint, kom je sneller in aanmerking voor egodepletie.

- In tekst 2 worden verschillende algemene adviezen gegeven hoe je wilskrachtiger kunt worden.
- 3p 22 Geef aan wat die drie algemene adviezen zijn.
Geef antwoord in een of meer volledige zinnen en gebruik voor je antwoord niet meer dan 20 woorden.

- 'Het is een uitdaging voor de losbandigen, de hunkeraars en de onmatigen: gewoontedier worden.' (regels 194-196)
In de alinea's 4 en 5 wordt uitgelegd dat er voor deze losbandigen, hunkeraars en onmatigen voordelen zitten aan het worden van een gewoontedier.
- 3p 23 Noem drie voordelen uit tekst 2.
Geef antwoord in een of meer volledige zinnen en gebruik voor je antwoord niet meer dan 30 woorden.

- 'Sinds 2002 bestuderen zij de wilskracht: het vermogen om impulsen te onderdrukken met het oog op een grotere beloning in de toekomst.'
(regels 39-43)
Deze definitie van wilskracht lijkt niet helemaal samen te gaan met de beschrijving van wilskrachtige mensen in alinea 4.
- 1p 24 Leg uit in welk opzicht de beschrijving van wilskrachtige mensen in alinea 4 **niet** bij de definitie past.
Geef antwoord in een of meer volledige zinnen en gebruik voor je antwoord niet meer dan 20 woorden.

tekstfragment 1

Mensen die obees zijn, worden vaak beschuldigd van het feit dat zij geen wilskracht en discipline zouden hebben. Zelfs sommige gezondheidsprofessionals en huisartsen zijn daar schuldig aan. Het is wat ons betreft onzin dat mensen met overgewicht minder wilskracht of discipline zouden hebben. Veel mensen met obesitas zijn bijvoorbeeld zakelijk zeer succesvol, maar laten de teugels op andere gebieden 'vieren'. Hebben zij dan minder wilskracht dan iemand die een toplijf en topconditie heeft, maar op andere gebieden misschien minder succes boekt? Nee, hoogstwaarschijnlijk niet.

naar: <http://resetpersonaltraining.nl>

In tekstfragment 1 wordt een probleem aan de orde gesteld dat ook in tekst 2 aan de orde komt.

- 2p 25 Leg uit welke verklaring voor dit probleem uit tekstfragment 1 kan worden gegeven op grond van tekst 2.
Geef antwoord in een of meer volledige zinnen en gebruik voor je antwoord niet meer dan 30 woorden.

tekstfragment 2

(1) Hoe komt het toch dat het lijkt alsof sommige mensen een oneindige hoeveelheid wilskracht hebben? Simpel: dat hebben ze niet. Ze hebben gewenste gewoontes gecreëerd, gebruiken hun wilskracht effectief en efficiënt en weten hoe ze hun wilskracht kunnen trainen.

(2) Gewenste gewoontes creëren valt onder het kernelement gedrag. Het zijn vormen van gedrag waar we niet of nauwelijks over na hoeven te denken. Het wordt onopgemerkt geautomatiseerd zolang we het maar vaak genoeg doen. Dit is het geval bij zowel gewenste als ongewenste gewoontes. Hoe vaak moeten we het herhalen tot gedrag een gewoonte wordt? Dat is afhankelijk van de complexiteit van de gewoonte.

(3) Verandering is pas mogelijk na bewustwording. Voordat je actief aan de slag gaat met het realiseren van gewenste gewoontes is het belangrijk om je eerst bewust te worden van je ongewenste gewoontes. Wat zijn gewoontes in je gedrag die je vrijwel onopgemerkt uitvoert? Is het dat koekje op kantoor, die snack voor het slapen gaan? Wanneer je je hier bewust van bent, kun je veranderingen door gaan voeren. Probeer niet alles in één keer te veranderen, maar doe dit stap voor stap. Zoeken naar perfectie is zoeken naar falen.

naar: <https://personalbodyplan.com>

In tekstfragment 2 wordt voor het versterken van wilskracht een element genoemd dat niet aan de orde komt in tekst 2.

1p 26 Geef aan om welk element het gaat.

Geef antwoord in een of meer volledige zinnen en gebruik voor je antwoord niet meer dan 15 woorden.

De titel van tekst 2 is 'De wilskrachtige is een gewoontedier'.

1p 27 Wordt deze bewering in de tekst onderbouwd?

- A Ja, want er wordt aangetoond dat wilskrachtigen verleidingen vermijden met routines.
- B Ja, want uit onderzoek blijkt dat zelfcontrole een belangrijke sleutel tot succes is.
- C Nee, want de werking van de wilskracht wordt wel toegelicht, maar een voorbeeld ontbreekt.
- D Nee, want er worden enkel voorbeelden gegeven van de werking van de wilskracht als spier.

1p 28 Welke van de onderstaande omschrijvingen typeert het doel van tekst 2 het best?

De tekst heeft tot doel de lezer

- A op de hoogte te stellen van uitkomsten van recent onderzoek naar de invloed van wilskracht en routines op het leveren van prestaties.
- B te laten beseffen dat het mogelijk is om, op basis van wilskracht, veelvoorkomende, ongezonde gewoontes om te zetten in gezonde routines.
- C te laten inzien dat het hanteren van vaste gewoontes een efficiëntere manier is om gedrag aan te passen dan het trainen van wilskracht.
- D te laten nadenken over de rol van wilskracht en leven volgens vaste gebruiken als succesfactoren.

Hieronder volgen nog vragen bij twee teksten. Na de vragen bij tekst 3 en tekst 4 volgen vragen die op beide teksten betrekking hebben.

De eerste warme dagen van 2015 zorgden ervoor dat veel barbecueënde groepen mensen het Vondelpark in Amsterdam bezochten. In Het Parool verschenen daarover onderstaande ingezonden brieven: tekst 3 'Ban de barbecue uit Vondelpark' en tekst 4 'Samen het park opruimen is een beter idee'.

Tekst 3

Ban de barbecue uit Vondelpark

(1) De laatste weken lijkt het monumentale Vondelpark soms wel een afgeleefd festivalterrein. De grasvelden liggen bezaaid met lege
5 verpakkingen, rottende etenswaren en uitgebrande barbecues. Meerkoetjes zwemmen tussen het afval op zoek naar nestmateriaal. Muizen eten *spicy* spareribs. De ooievaar vangt
10 vissticks. Het Vondelpark wordt weer grof misbruikt. En de zomer moet nog beginnen.

(2) Er is gelukkig één effectieve maatregel die politici kunnen nemen
15 én handhaven: een barbecueverbod. Daarmee wordt de belangrijkste afvalbron aangepakt en zal het Vondelpark aanmerkelijk schoner zijn na een zwoele zomeravond en
20 -nacht.

(3) Er zijn in Amsterdam en omstreken honderden geschikte barbecuelocaties, maar een paar jaar geleden werd het Vondelpark ont-
25 dekt. Gastvrij werd men ontvangen. Er kwamen vuurvaste tegeltjes en metalen afvalcontainers. Duizenden mensen hebben daarvan genoten, maar de prijs is hoog gebleken. Te
30 hoog.

(4) Om te beginnen ontstaat er schade aan plant en dier. De toch al kwetsbare gazons van het Vondelpark zitten nu al vol zwarte
35 brandvlekken door die aluminium barbecuetjes. De bosschages gaan

kapot doordat men na een lange avond eten en drinken daar naar de wc gaat. De achtergelaten etens-
40 resten trekken ongedierte aan, terwijl vogels en eekhoortjes zwartgeblakerde worstjes verorberen.

(5) De barbecueërs komen altijd in groepen, ze komen vroeg en blijven
45 lang. Er wordt gegeten, gedronken, gerookt, muziek gespeeld, gedanst enzovoort. Zo'n bonte avond tegen het decor van een klassiek Engelse landschapstuin is misschien een
50 droom voor Amsterdammers die lekker willen loungen, maar tienduizenden andere parkbezoekers ervaren deze opdringerige recreatie als een nachtmerrie: lawaai, stank,
55 drukte. Barbecueën in het Vondelpark is geen onschuldige picknick. Het belemmert de meerderheid om 'normaal' van het Vondelpark te genieten als oase van
60 rust in een hectische stad.

(6) Dan is er uiteraard het afvalprobleem, dat ook letterlijk alle perken te buiten gaat. De barbecueërs hebben een groot
65 aandeel in het scheppen van de afvalberg door het achterlaten van verpakkingen, vleesresten, flessen, bekertjes, bordjes, servetten en ga zo maar door.

(7) Daarom is een barbecueverbod
70 geen symboolpolitiek. Het is een duidelijk signaal dat een groot effect

kan hebben. Het aardige is dat hand-
having geen enkel probleem is. Een
75 brandende barbecue ruik je van verre
en zie je meteen. Overtreders zullen
meestal op heterdaad worden
betrapt. Met de fiets maak je in een

kwartiertje het hele Vondelpark
80 barbecuevrij. Dus heren en dames
van de lokale politiek, talm niet. Het
is hoog tijd voor een barbecue-
verordening, voordat de zomer
losbarst.

*naar: Olaf Paulus van Pauwvliet
uit: Het Parool, 23 april 2015*

Olaf Paulus van Pauwvliet is bestuurslid van de vereniging *Vrienden van het Vondelpark*.

Tekst 3 Ban de barbecue uit Vondelpark

- 1p 29 Wat is de relatie tussen alinea 1 en 2?
Alinea 2
- A bevat een toelichting bij de algemene uitspraak in alinea 1.
 - B geeft een oorzaak voor het gevolg in alinea 1.
 - C noemt een middel voor het doel in alinea 1.
 - D schetst een oplossing voor het probleem in alinea 1.
- 4p 30 Vat de argumentatie van de alinea's 2 tot en met 6 samen volgens onderstaand schema.
Geef antwoord in een of meer volledige zinnen en gebruik voor je antwoord niet meer dan 40 woorden.

hoofdstandpunt	
argument	
argument	
argument	

- 1p 31 'Daarom is een barbecueverbod geen symboolpolitiek.' (regels 70-71)
Leg uit waarom het geen symboolpolitiek zou zijn.
Baseer je antwoord op alinea 7.
Geef antwoord in een of meer volledige zinnen en gebruik voor je antwoord niet meer dan 20 woorden.

Samen het park opruimen is een beter idee

(1) Het Vondelpark is een centrale en aantrekkelijke locatie waar toeristen, vrienden en families graag samen-
komen. Op een drukke dag zal naar
5 schatting drie tot vijf procent van de bezoekers barbecueën en een groot deel van hen zal zijn eigen rommel opruimen.

(2) Heeft het voorstel van de
10 Vrienden van het Vondelpark (VVVP) niet veel meer te maken met de algemene rommel in het park? Is een algeheel barbecueverbod niet misplaatst en willen de Vrienden niet
15 gewoon een oplossing voor het probleem van vuil en rommel in het park? Probeert de VVVP haar frustratie tegen de laksheid van de

gemeente niet af te reageren op de
20 gezellig barbecueënde vrienden- en familiegroepen?

(3) Wij willen meedenken en hebben gezien dat festivalorganisaties, in dit geval *A Day at the Park*, vandaag
25 een grote opruimactie willen uitvoeren die wij volledig steunen. Wij hopen dat de VVVP zich niet tegen de barbecueënde mensen keert, maar meedenkt over een oplossing
30 met ons, de gemeente en *A Day at the Park*, zodat alle partijen tevreden zijn en uitkijken naar het zomerseizoen. Laten we voorkomen dat een goed gefinancierde lobby bij
35 de lokale politiek een verbod doordrukt.

naar: Martijn Hoffmans

uit: Het Parool, 23 april 2015

Martijn Hoffmans is lid van de Facebookgroep *stophetbbqverbodinhelvondelpark*.

Tekst 4 Samen het park opruimen is een beter idee

- 1p 32 Formuleer het centrale standpunt van tekst 4 in eigen woorden. Geef antwoord in een of meer volledige zinnen en gebruik voor je antwoord niet meer dan 15 woorden.

Een kritisch lezer kan in een tekst verschillende drogredenen herkennen, zoals:

- 1 cirkelredenering
- 2 overhaaste generalisatie
- 3 persoonlijke aanval
- 4 verkeerde vergelijking
- 5 vertekenen van het standpunt

In alinea 2 staan vragen die een kritisch lezer als twee van de bovenstaande drogredenen kan zien.

- 4p 33 Benoem die twee drogredenen en geef voor elk van die drogredenen aan wat er niet zou kloppen in de argumentatie. Geef antwoord in een of meer volledige zinnen en gebruik per drogreden met bijbehorende uitleg niet meer dan 35 woorden.

- 1p 34 Welke van de onderstaande omschrijvingen typeert het best het doel van tekst 4?

De tekst heeft als doel

- A de lezer te laten inzien dat de Vrienden van het Vondelpark voornamelijk drogredenen hanteren, wat een goede discussie over barbecueën in het Vondelpark moeilijk maakt.
- B de lezers van *Het Parool* ertoe aan te sporen om in verzet te komen tegen de lobby van de Vrienden van het Vondelpark om zo een barbecueverbod voor het Vondelpark te voorkomen.
- C de Vrienden van het Vondelpark ervan te overtuigen dat, in tegenstelling tot wat de Vrienden zelf beweren, festivalgangers en toeristen zich wel degelijk gedragen tijdens barbecues in het Vondelpark.
- D de Vrienden van het Vondelpark uit te nodigen om mee te werken aan een oplossing die voor zowel voor- als tegenstanders van barbecueën in het Vondelpark acceptabel is in plaats van een verbod te bepleiten.

Overkoepelende vragen bij tekst 3 en 4

- 1p **35** In alinea 5 van tekst 3 wordt een probleem gepresenteerd.
Citeer het zinsgedeelte uit tekst 4 dat dit probleem probeert te nuanceren.

In alinea 6 van tekst 3 wordt gesteld dat er sprake is van een afvalprobleem dat grotendeels door barbecueërs wordt veroorzaakt. In tekst 4 staan twee nuanceringen bij dit probleem.

- 2p **36** Welke twee nuanceringen zijn dat?
Geef antwoord in een of meer volledige zinnen en gebruik voor je antwoord niet meer dan 35 woorden.

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.